

„Kdysi – je tomu už pradávno – vymysleli archaičtí lidé...”

Ladislav Hejdánek

◆ fragment, česky, vznik: 4. 1. 1991

◆ fragment, Czech, origin: 4. 1. 1991

„Kdysi – je tomu už pradávno – vymysleli archaičtí lidé...” [1991]

Kdysi – je tomu už pradávno – vynalezli archaičtí lidé vcelku dobře fungující způsob, jak unést skutečnost, že mezi obyčejnými lidmi se občas vyskytnou lidé mimořádní: počkali, až zemřou, a pak vyhlásili, že to byli heroové anebo polobozi, někdy dokonce sami bozi. Souviselo to s celým jejich životním stylem a životním zaměřením. Prožívali svůj život v jeho mnohostranném ohrožení, jež pochopitelně přicházelo z budoucnosti. Jedinou záchranu viděli v napodobování pravzorů jednání zbožněných předků, heroů a bohů; jen v identifikaci s tím, co tyto božské činy znamenaly a jak probíhaly, se člověk může vystříhat nešťastných nových kroků, jež nebyly ještě nikdy provedeny a které proto vedou ke zkáze, k pádu do nicoty. Základní oporou v životě proto bylo každému člověku to, co se už kdysi stalo, co už bylo jednou provedeno, uskutečněno, a protože se to osvědčilo, bylo možno to napodobovat. Návodem k tomu byly vyprávěné mýty; proto také hovoříme o tom, že archaičtí, lidé žili ve světě mýtu.

Mytická interpretace nových, nebývalých podniků jako činů heroů a polobohů nebo případně samotných bohů měla konkrétní důsledky pro všechny lidi: lidské pokusy odpoutat se od daných, hotových pravzorů, byly výrazem troufalosti a přímo bezbožnosti. Jako takové musely být již i lidmi, lidskou společností trestány; vedle pochmurné perspektivy pádu do nicoty tu hrozily i pozemské tresty. Není divu, že za těchto okolností si velcí vladaři a panovníci volky nevolky museli začít osobovat božské postavení a božská práva, protože právě oni byli nuceni podnikat při svém vládnutí a zvláště v konfliktech a válkách leccos nezbytného, v čem prostě nebylo příslušných archetypů, jež by mohli napodobovat. Zároveň však jejich právo, podnikat zcela nové, tj. božské činy, bylo chráněno před zmarněním v důsledku toho, že by každý druhý také podnikal nějaké nepředvídanosti a nepředloženosti, což by nutně vedlo k všeobecnému chaosu.

Od těch dob uplynulo již mnoho vody a moderní společnosti už nejsou chráněny žádnými mýty před rozšířením oněch kdysi „božských“ práv ne-li na všechny, tedy alespoň na většinu příslušníků, jimiž jsou tvořeny. Zrodil se naopak jiný, opačný mýtus: předpokládá se, že všichni lidé si jsou rovni a že všichni mohou – pokud nepřekračují zákony – dělat, co se jim zlíbí a co chtějí. Člověk prý musí být osvobozen od předem uložených povinností a od každého bohy uloženého řádu; má přece dost rozumu, aby posoudil, která činnost mu přinese prospěch a která nikoliv. Nemá smysl lidem předpisovat, co mají dělat, a je zbytečné se rozčilovat, že dělají něco jiného, než by měli. Je jen třeba to všechno nechat, aby to šlo svou cestou; ono se to vždycky nějak urovná. Každý nechť se stará jen o sebe a o svoje záležitosti; když to všichni budou dělat, společnost bude fungovat a svět půjde dál.

Z tohoto klasického pojetí liberalismu byl svět už mnohokrát léčen a vyváděn, ale až dosud z něho vyléčen nebyl. Příčin je hned několik. Především platí o mýtech obecně, že dlouho a vytrvale přežívají; mýty vlastně ani nelze dost dobře překonat zvenčí, ale

jen tak, že lidé, kteří jsou pod jejich vlivem, změni svou orientaci na základě vlastních zkušeností. Druhou hlavní příčinou byly dosavadní způsoby léčení a překonávání liberalismu; léky fungovaly dost špatně a měly katastrofální vedlejší účinky. Zatím se neosvědčil ani jediný návod, jak v evropských podmínkách překonat liberalismus, aniž by to vedlo ke katastrofám větším, než k jakým vede sám liberalismus. Ke klasickému liberalismu se však už žádná společnost nemůže vrátit. V tom smyslu můžeme mluvit o konci éry tzv. modernismu a modernosti, která vrcholí právě v něm a v jeho formuli „laissez faire, laissez passer“. Jen slepý by dnes neviděl, že svět se řítí hned do několikere katastrofy. Nemůžeme nechat svět, aby šel dál svou cestou. Ony hrozící katastrofy jsou pro nás výzvou, abychom něco proti tomu podnikli. Svět jde po špatné cestě a špatným směrem.

V této situaci došlo u nás, podobně jako v řadě dalších zemí bývalého „socialistického“ tábora, k rozpadu „starého režimu“. Až dosud jsme většinu svých těžkostí přičítali na jeho účet a neuvědomovali jsme si, že svět má také těžkosti, a to veliké, i když jiné. Naše vlastní svízele nám zastíraly pohled na svízele celosvětové. Hladký průběh převratu v nás vyvolal iluze, že všechny potíže, na které jsme si stýskali, pominou. Některé opravdu zmizely, ale jiné na nás začaly doléhat. A tyto naše nové svízele nám znovu zastírají do značné míry ty obrovské potíže, s nimiž se potýká celý svět.